

Київський університет імені Бориса Грінченка
Університетський коледж

Циклова комісія суспільних дисциплін і правознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов

09 _____ 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОСНОВИ ПРАВОЗНАВСТВА

для студентів

спеціальності 073 Менеджмент
освітнього рівня молодший спеціаліст
освітньої програми Організація виробництва

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА
Ідентифікаційний код 02136554
Начальник відділу
моніторингу якості освіти
Програма № 1404/19
ЖК
(підпис) (прізвище, ініціали)
« » 20 19 р.

Київ – 2019

Розробник: Мусіяченко Ольга Сергіївна, Бацук Ольга Петрівна, викладачі циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка.

Викладач: Мусіяченко Ольга Сергіївна викладач циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка.

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні циклової комісії суспільних дисциплін і правознавства
Протокол від 29 серпня 2019 року № 1

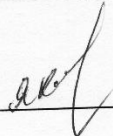
Голова циклової комісії (Н.К. Бурдіна)

Робочу програму перевірено
« 30 » серпня 2019 р.

Заступник директора
з навчально-методичної роботи

 (З.Л. Гейхман)

Заступник директора
з навчальної роботи

 (Я.В. Карлінська)

Пролонговано:

на 20_/20_н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» __20__р., протокол №__
на 20_/20_н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» __20__р., протокол №__
на 20_/20_н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» __20__р., протокол №__
на 20_/20_н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__» __20__р., протокол №__

1.Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання
	денна
Вид дисципліни	обов'язкова
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Загальний обсяг кредитів / годин	5 /150
Курс	2
Семестр	3,4
Кількість змістових модулів з розподілом	4
Обсяг кредитів	5
Обсяг годин, в тому числі:	150
Аудиторні	70
Модульний контроль	10
Семестровий контроль	-
Самостійна робота	70
Форма семестрового контролю	залік

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета навчальної дисципліни «Основи правознавства» формування основоположних знань з теорії держави і права, основ цивільного, трудового, сімейного, вмінь орієнтуватися у чинному законодавстві, застосовувати теоретичні знання у практичному житті; навичок роботи з нормативно-правовими актами, правильно застосувати правові норми у виробничо-службовій діяльності.

Завдання навчальної дисципліни «Основи правознавства»:

- надати студентам систематичних знань з юридичних наук, виховання в них поважного ставлення до правової системи України.
- ознайомити студентів основами теорії держави і права, основними галузями права України;
- підготувати студентів до сприйняття матеріалу наступних правознавчих курсів;
- навчити студентів самостійно аналізувати норми права та ситуації, в яких виникають правовідносини;
- навчити студентів виявляти проблеми та тенденції розвитку права України;
- навчити студентів самостійно досліджувати, аналізувати, систематизувати та узагальнювати здобуті знання щодо законодавства України;
- розширити правничий світогляд студентів;
- надати досвід роботи з основними юридичними документами.
- засвоєння студентами специфічної правової термінології, певного правового

мінімуму знань з конституційного, цивільного, сімейного, трудового, адміністративного, кримінального права України.

3. Результати навчання за дисципліною

В результаті вивчення навчальної дисципліни «**Основи правознавства**» студент:

- називає та характеризує нормативні акти, які регулюють відносини в різних галузях права;
- визначає та аналізує дії, події, обставини, які виникають в процесі діяльності громадян;
- складає перелік нормативних актів та джерел права для розв'язування практичних завдань;
- визначає та аналізує структуру влади та управління в Україні;
- аналізує особливості державного устрою України, порівнювати компетенцію та повноваження окремих органів державної влади, в тому числі на різних етапах розвитку української державності;
- самостійно працює з літературою правового характеру, володіє навичками аналізу змісту навчального матеріалу;
- робить висновки та узагальнення на основі опрацьованих правових джерел;
- визначає правильну послідовність дій в запропонованих проблемних ситуаціях правового характеру;
- володіє юридичною термінологією, правильно називати основні терміни та поняття, пояснює їх зміст і значення;
- грамотно класифікує юридичні факти та їх юридичні наслідки;
- вміє складати окремі документи правового характеру: довіреність, заяву в міліцію, позовну заяву (схематично), адміністративну скаргу; визначає, який документ доречний в конкретній ситуації, які обов'язкові реквізити кожного документу.

4. Структура навчальної дисципліни

	Назва змістових модулів, тем	усього	Розподіл годин між видами роботи					Самостійна
			Аудиторні					
			лекції	семінари	практичні	лабораторні	індивідуальні	
Модуль 1. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ								
1	Історичний аспект виникнення держави та права. Загальна характеристика держави та державної влади	4	4	2				4
2	Конституційне право. Основні права, свободи і обов'язки громадян України	4	2	2				4
3	Органи державної влади і місцевого самоврядування в Україні	6	4	2				6
	Модульний контроль	2						
	Всього	18	10	6				
Модуль 2. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ПРАВОВІДНОСИН								
4	Поняття і загальна характеристика права. Структура правової системи	4	2	2				6
5	Правовідносини	4	2	2				4
6	Правопорушення і юридична відповідальність	4	2	2				4
	Модульний контроль	2						
	Всього	14	6	6				28
Модуль 3. ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ								
7	Адміністративне право	6	4	2				6
8	Кримінальне право	6	4	2				6
9	Фінансове право	4	2	2				4
	Модульний контроль	2						
	Всього	18	10	6				16
Модуль 4. ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ								
10	Цивільне право	6	4	2				6
11	Господарське право	6	4	2				4
12	Житлове право	2	2					4
13	Сімейне право	6	4	2				6
14	Трудове право	6	4	2				6
	Модульний контроль	4						
	Всього	30	18	8				42
	РАЗОМ	80	44	26				70

* із врахуванням МКР

5. Програма навчальної дисципліни

Модуль 1. ОСНОВИ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ

Лекція 1. Історичний аспект виникнення держави та права (4 год.).

Загальна характеристика держави та державної влади Порівняльна характеристика понять «країна», «суспільство», «держава».

Поняття і види суспільних відносин та особливості їх впорядкування у додержавний період. Теорії виникнення держави. Зміни в організації суспільних відносин з появою держави. Історичні типи держави і права: поняття і загальна характеристика. Поняття і ознаки держави. Функції держави: поняття і види.

Органи держави: поняття, ознаки, види. Поняття і види влади. Особливості державної влади. Органи державної влади. Загальна характеристика органів законодавчої, виконавчої та судової влади.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 1,2,5,8.

Семінар 2. Історичний аспект виникнення держави та права

Лекція 2. Конституційне право.

Основні права, свободи і обов'язки громадян України (2 год.)

Загальна характеристика конституційного права.

Передумови прийняття і загальна характеристика Конституції України.

Основні етапи розвитку української державності. Політико-правове закріплення суверенітету України. Особливості політичного режиму, форми правління та адміністративно-територіального устрою України.

Громадянство України: поняття, підстави набуття і припинення.

Поняття і загальна характеристика прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Міжнародні стандарти у сфері прав людини: поняття, акти, що їх визначають.

Загальна характеристика прав, свобод і обов'язків громадян України.

Гарантії та механізми захисту прав і свобод: поняття і види.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 1,2,5,8.

Семінар 2. Основні права, свободи і обов'язки громадян України (2 год.)

Лекція 3. Органи державної влади і місцевого самоврядування в Україні (4 год.)

Загальні засади організації державної влади в Україні.

Референдум і вибори як способи безпосереднього волевиявлення народу: поняття, види. Виборчі системи. Порядок проведення виборів. Верховна Рада України, порядок роботи, повноваження. Президент України. Статус та повноваження. Органи державної виконавчої влади України. Кабінет Міністрів. Центральні та місцеві органи виконавчої влади. Місцеве самоврядування в Україні.

Органи судової влади України. Правоохоронні органи України.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 1,2,5,8.

Семінар 3. Органи державної влади і місцевого самоврядування в Україні (2 год.)

Модуль 2: ОСНОВИ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ПРАВОВІДНОСИН

Лекція 4. Поняття і загальна характеристика права. Структура правової системи (2 год.)

Соціальні норми: поняття, види. Поняття і ознаки права. Право і мораль. Функції права. Джерела та форми права: поняття і види. Правові акти. Принцип верховенства законів. Систематизація правових актів: поняття і види. Поняття системи права. Галузі права, правові інститути. Правові норми: ознаки, структура. Співвідношення правових норм зі статтями правових актів. Види правових систем та сімей. Поняття міжнародного права.
Основна література: 1-5. Додаткова література: 1-3,7-9.

Семінар 4. Поняття і загальна характеристика права.

Лекція 5. Правовідносини (2 год.)

Поняття і види правовідносин. Склад правовідносин. Суб'єкти правовідносин. Правосуб'єктність осіб. Особливості правосуб'єктності фізичних і юридичних осіб. Об'єкти правовідносин. Зміст правовідносин. Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин. Юридичні факти.
Основна література: 1-5. Додаткова література: 1-3,7-9.

Семінар 5. Правовідносини та їх склад (2 год.)

Лекція 6. Правопорушення і юридична відповідальність (2 год.)

Поняття правопорушення та його склад. Види правопорушень. Поняття та види відповідальності. Поняття, ознаки і підстави юридичної відповідальності; обставини, що її виключають. Види юридичної відповідальності: поняття, загальна характеристика.
Основна література: 1-5. Додаткова література: 1-3,7-9, 11.

Семінар 6. Правопорушення та його склад (2 год.)

Модуль 3. ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Лекція 7. Адміністративне право (4 год.)

Загальна характеристика адміністративного права. Методи державного управління. Державна служба. Адміністративний проступок: поняття, ознаки, види. Підстави адміністративної відповідальності. Адміністративні стягнення. Адміністративна відповідальність неповнолітніх.
Основна література: 1-5. Додаткова література: 4-6, 12.

Семінар 7. Адміністративне право

Лекція 8. Кримінальне право (4 год.)

Загальна характеристика кримінального права. Поняття злочину, склад злочину. Види злочинів. Стадії скоєння злочину. Співучасть у злочині. Поняття, ознаки і підстави кримінальної відповідальності. Обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність. Види кримінальних покарань.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 4-6, 15.

Семінар 8. Кримінальне право України (2 год.)

Лекція 9. Фінансове право (2 год.)

Фінансова діяльність держави. Поняття фінансового права. Методи фінансового права. Фінансово-правові норми та фінансово-правові відносини. Бюджетна система України. Бюджетні повноваження держави та органів місцевого самоврядування. Правове регулювання державних доходів та видатків. Бюджетний процес в Україні. Система оподаткування. Платники податків, їхні права та обов'язки. Види податків і зборів.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 4-6, 16.

Семінар 9. Фінансове право

Розділ 4: ОСНОВИ ПРИВАТНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Лекція 10. Цивільне право (4 год.)

Загальна характеристика цивільного права.

Особливості цивільної правосуб'єктності фізичних та юридичних осіб.

Право власності: поняття, зміст. Види власності. Підстави набуття і припинення права власності. Власність неповнолітніх. Поняття і умови дійсності правочинів. Цивільні договори. Поняття спадкового права. Порядок спадкування.

Підстави цивільно-правової відповідальності. Цивільно-правова відповідальність неповнолітніх.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 4-6, 12.

Семінар 10. Цивільне право (2 год.)

Лекція 11. Господарське право (4 год.)

Загальна характеристика господарського права. Особливості господарських правовідносин. Суб'єкти господарських правовідносин. Поняття “господарська діяльність” та її основні ознаки. Поняття і види підприємницької діяльності. Правове становище підприємств. Господарські зобов'язання. Господарський договір. Поняття “банкрутство”.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 8, 11, 12.

Семінар 11. Господарське право (2 год.)

Лекція 12. Житлове право (2 год.)

Загальна характеристика житлового права. Джерела житлового права.

Реалізація права на житло. Управління житловим фондом. Експлуатація житлового фонду.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 4

Лекція 13. Сімейне право (4 год.)

Загальна характеристика сімейного права.

Умови і порядок укладення та припинення шлюбу.

Особисті та майнові права і обов'язки подружжя, батьків і дітей.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 4-6, 12.

Семінар 12. Сімейне право (2 год.)

Лекція 14. Трудове право (4 год.)

Загальна характеристика трудового права.

Трудовий договір: поняття, зміст, форма, строк, порядок укладення.

Особливості прийому на роботу неповнолітніх.

Припинення трудового договору: поняття, підстави.

Поняття і види робочого часу та часу відпочинку.

Поняття трудової дисципліни і обов'язки працівника.

Відповідальність за порушення трудового законодавства: поняття, підстави, види. Дисциплінарні стягнення: поняття, види та порядок їх накладення і зняття.

Матеріальна відповідальність.

Основна література: 1-5. Додаткова література: 4, 5, 12, 17.

Семінар 13. Трудове право (2 год.)

6. Контроль навчальних досягнень

Система оцінювання навчальних досягнень студентів за 12-бальною шкалою

Початковий рівень навчальних досягнень

1 бал - студент може відтворити 2-3 події, дати, історичні постаті; мало усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності; виконує не більш ніж 20% від загальної кількості тестів.

2 бали - студент може усно відтворити кілька історичних термінів, явищ; повинен вибрати вірний варіант відповіді (на рівні "так – ні"; частково визначає хронологічну послідовність подій; може самостійно знайти відповідь у тексті підручника; розрізняє окремі історичні події та явища без зв'язку між ними; виконує 20% від загальної кількості тестів.

3 бали - студент може дати відповідь з кількох простих речень; здатен усно відтворити окремі частини теми; має фрагментарні уявлення про роботу з історичними джерелами, слабо орієнтується в хронології подій; має лише загальне уявлення про історичну карту; відсутні сформовані уміння і навички; виконує 30% від загальної кількості тестів.

Середній рівень навчальних досягнень

4 бали - студент має початковий рівень знань; описує історичні події без пояснень причин, з допомогою викладача здатен відтворити логіку та хронологію подій, слабо орієнтується у поняттях; має фрагментарні навички в роботі з підручником, картою, історичними документами; самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі; здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання, виявляє інтерес до навчального матеріалу, виконує 45% від загальної кількості тестів.

5 балів - студент знає більше половини навчального матеріалу, здатен відтворити його з помилками та неточностями, має стійкі навички роботи з текстом підручника, може самостійно оволодіти більшою частиною заданого матеріалу, формулює історичні поняття, наводить приклади, знає основні дати; орієнтується в хронології; підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен використовувати під час відповіді карту, схему; відповіді непослідовні та нелогічні; виконує 55% від загальної кількості тестів.

6 балів - студент самостійно дає більшість визначень, самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу, може поверхнево аналізувати історичні події та явища і робить певні висновки; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, володіє хронологією подій; користується додатковими джерелами (хрестоматія, карта, журнально-газетні публікації, комп'ютерні програми, Інтернет); виконує 65% від загальної кількості тестів.

Достатній рівень навчальних досягнень

7 балів - студент правильно відтворює логіку історичних подій, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, аналізує явища, оцінює діяльність історичних

постатей, наводить власні приклади на підтвердження висловленої думки; самостійно викладає матеріал теми, здатен з допомогою викладача скласти план реферату, виконати його та правильно оформити; самостійно користується додатковими джерелами історичної інформації; правильно використовує історичну термінологію; складає прості таблиці та схеми; виконує 75% від загальної кількості тестів.

8 балів - студент має достатньо повні знання, вільно використовує навчальний матеріал в стандартних ситуаціях; логічно висвітлює події з точки зору історичного взаємозв'язку; синхронізує історичні події; досконало володіє історичною та політичною картою; формулює і чітко аргументує власну думку; здатен на рецензію відповіді іншого студента; здатен опрацьовувати матеріал самостійно, вміє підготувати реферат та захищати його найважливіші положення; виконує 80% від загальної кількості тестів.

9 балів - студент вільно оперує вивченим матеріалом, самостійно аналізує та систематизує історичні явища; знання може застосовувати у змінених, нестандартних ситуаціях; висловлює стандартну аргументацію при оцінці історико-політичних явищ; чітко тлумачить поняття; здатен до самостійного опрацювання навчального матеріалу, але потребує консультації з викладачем; виконує прості творчі завдання; виконує 85% від загальної кількості тестів.

Високий рівень навчальних досягнень

10 балів - студент має глибокі та повні знання історичних подій, явищ, лідерів; може визначити тенденції та протиріччя історичних процесів; робить аргументовані висновки; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно складає таблиці та схеми; вирішує творчі завдання; вільно орієнтується у нестандартних ситуаціях, відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативу; виконує 95% від загальної кількості тестів.

11 балів - студент здатен до самостійного вивчення матеріалу; вміє застосовувати вивчений матеріал для винесення власних аргументованих суджень в практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний підготувати за підтримки викладача виступ на студентську наукову конференцію; самостійно знаходить інформацію (наукова історична література, мас-медіа, Інтернет, мультимедійні програми тощо); вільно оперує термінологією; вирішує проблемно-історичні завдання; виконує 100% від загальної кількості тестів.

12 балів - студент має системні знання, вміє їх самостійно набувати, представляє власні неординарні судження щодо історичних процесів та явищ; користується широким арсеналом засобів доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу історичних явищ; самостійно виконує науково-дослідницьку роботу; логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; активно використовує знання в практичній діяльності.

Таблиця переведення балів:

12-бальна шкала	стобальна шкалою
12	98-100
11	94-97
10	90-93
9	86-89
8	82-85
7	75-81
6	69-74
5	65-68
4	60-64
3	35-59
2	20-34
1	1-19

6.2. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми
1	Історичний аспект виникнення держави та права. Загальна характеристика держави та державної влади Історичні типи держави і права: поняття і загальна характеристика.
2	Правовідносини. Ознаки правовідносин. Реалізація норми права в конкретному правовідношенні. Структура правовідносин.
3	Конституційне право. Основні права, свободи і обов'язки громадян України. Передумови прийняття і загальна характеристика Конституції України
4	Кримінальне право. Кримінально-процесуальне право України
5	Сімейне право. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Майнові правовідносини батьків і дітей. Права і обов'язки інших членів сім'ї та родичів.

Критерії оцінювання самостійної роботи.

Кількість балів	Критерії
10-12	завдання виконані в повному обсязі, студент має системні, дієві знання, володіє понятійним апаратом, відповіді на запитання вичерпні й аргументовані, не мають помилок.
9-7	робота виконана в повному обсязі, але має деякі неточності і незначні помилки; достатньо високий рівень загальної обізнаності з предмету та адаптивності при доборі потрібного матеріалу
4-6	студент знайомий з матеріалом, але не виділяє основних положень, допускає суттєві помилки, які викривлюють зміст, не вміє користуватися термінологією і поєднувати теоретичні засади з практичним їх втіленням.
1-3	не виявляє розуміння матеріалу, має розрізненні знання, допускає грубі помилки, обсяг виконаного завдання менше 20%.

8. Рекомендована література

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. зі змінами і доповненнями.
2. Кримінальний кодекс України : станом на 11 лют. 2013 р. : відповідає офіц. тексту / упоряд. В. І. Тютюгін. – Х. : Право, 2013. – 232 с.
3. Кодекс законів про працю України [Текст] : станом на 13 січ. 2015 р. : відповідає офіц. тексту. - Харків : Право, 2015. - 121, [1] с.
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Текст] : із змінами та допов. станом на 09 верес. 2014 р. : (відповідає офіц. текстові). - Київ : Правова єдність : Алерта, 2014. - 247 с.
5. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356
6. Сімейний кодекс України// Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 21-22, ст.135
7. Житловий кодекс Української РСР// Відомості Верховної Ради (ВВР), 1983, Додаток до № 28, ст.573

Базова

1. Правознавство. Підручник для 10 класу. О.Д. Наровлянський. - К.: Грамота, 2010. – 233 с.
2. Правознавство. 11 клас: профільний рівень. Підручник. Наровлянський О.Д. - К.: Грамота, 2011. — 392 с.
3. Пометун О. І., Ремех Т. О. Правознавство. Практичний курс : підручник для 9 кл. /О.І.Пометун, Т. О. Ремех. – К. : Літера ЛТД, 2009. – 192 с.
4. Правознавство / С.Б. Гавриш, В.Л. Сутковський, Т.М. Філіпенкон. – К.: Генеза, 2010. – 416 с.
5. Ратушняк С. П. Правознавство. Академічний рівень. 10 клас [Електронний ресурс] : підручник / С. П. Ратушняк. - Вид. 2-е, перероб. і доп.. - Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2012. - 288 с.

Додаткова

1. Основи приватного права України (навчальний посібник для учнів ліцеїв, гімназій та профільних класів) / Котюк І.І., Котюк О.І.- К., Версія, 2005.
2. Основи публічного права України (навчальний посібник для учнів ліцеїв, гімназій та профільних класів) / Котюк І.І., Котюк О.І.- К., Версія, 2004.
3. Килимник І. І. Правознавство : навч. посіб. [Електронний ресурс] / І. І. Килимник, Т. А. Коляда, А. В. Науменко ; Міністерство освіти і науки України. - Харків : ХНУМГ, 2014. - 308 с.
4. Правовідносини // Брецько Ф. Основи держави і права у схемах і таблицях. – Ужгород, ВАТ „Видавництво „Закарпаття”, 2005. с.134-140.
5. Правовідносини // Теорія держави і права. Академічний курс / За ред. О.В.Зайчука, Н.М.Оніщенко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – с.432-449.

6. Правопорушення // Брецько Ф. Основи держави і права у схемах і таблицях. – Ужгород, ВАТ „Видавництво „Закарпаття”, 2005. с.163-167.
7. Правопорушення // Теорія держави і права. Академічний курс / За ред. О.В.Зайчука, Н.М.Оніщенка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – с.480-496.
8. Теорія держави і права: Навч. посібник / А.М. Колодій, В.В. Копейчиков, С.Л. Лисенков та ін.; За заг. ред. С.Л. Лисенкова, В.В. Копейчикова. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 368 с
9. Форма держави // Теорія держави і права. Академічний курс / За ред. О.В.Зайчука, Н.М.Оніщенка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – с.124-144
10. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: Підручник. — К., 2002.
11. Харитонов Е. О., Саниахметова Н. А. Гражданское право. — К., 2003.
12. Цивільне право України. Підручник в двох томах./ За аг. Ред.. В.І.Борисової, І.В.Спасибо-Фатєєвої, В.Л.Яроцького. – К.: Юрінком Інтер, 2007.

9. Додаткові ресурси

«Правознавство (профільний рівень)» підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти Наровлянський, О. Д. (2018)

<https://lib.imzo.gov.ua/handle/123456789/20>

Нормативно-правові акти України (офіційний сайт Верховної Ради України)

<http://zakon.rada.gov.ua/>

<http://radnuk.info/pidrychnuku/pravoznavstvo/426-oprushko.html> Правознавство:

Підручник / В. Ф. Опришко, Ф. П. Шульженко, С. І. Шимон та ін.; За заг. ред. В. Ф. Опришка, Ф. П. Шульженка. — К.: КНЕУ, 2008. — 767 с.

<http://radnuk.info/pidrychnuku/pravoznavstvo/485-2010-11-14-12-05-24.html>

Правознавство: Навчальний посібник / За заг. ред. С.М. Тимченка, Т.О. Коломоєць – Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2007. – 588 с.